

РОЗВИТОК МЕДИЦИНИ У М. БЕРДИЧЕВІ

На нижньому поверсі Музею історії м. Бердичева 14 червня 2012р. відкрито Музей історії медицини м. Бердичева. Відкриття музею відбулося в рамках святкування професійного свята працівників медицини Музейна експозиція розміщена в кімнаті та коридорі. При вході до музею знаходиться скульптурний портрет військового лікаря О.О. Бородіної роботи скульптора П.М. Криворучького. На стендах – текст клятви лікаря, гімн та герб медпрацівників міста.

Перша експозиція музею – пост медсестри: робочий стіл з телефоном, шафа з медикаментами.

На стенді «Розвиток медицини в місті до початку 70-х рр. ХХст.» зібрані матеріали розкривають історію виникнення, розвитку медичних закладів м.Бердичева. В експозиції розміщена історична довідка про лікарні міста з ХІХст.

Згідно архівних даних власник м. Бердичева князь Матвій Радзивілл своїм коштом у 1809р. влаштував лікарню на 30 осіб з усім необхідним обладнанням, а в 1813р. пожертвував на її утримання 20тис. крб. За його клопотанням імператор Олександр І дозволив назвати лікарню на честь Великої княгині Єлисавети Олександрівни [9].

Цікавий рапорт доктора медицини статського радника Магазинера від 10.06.1839р. «об обозрении градской Елисаветинской больницы, где находилось 32 человека больных». Зауваження інспектуючого:« Здание больницы - одно из лучших градских больниц, нарочито для больницы выстроено, имеется сад. В скорбных билетах нет той краткой истории, чтобы узнать о прошедшем состоянии больных. Больные жалуются на худую прислугу. Аптека в самом лучшем порядке, перевязки чистые» [2].

Доказом існування лікарні в середині ХІХст. є направлення у Єлисаветинську лікарню датовані 1843р. та „Указ про нагородження фельдшера

Єлисаветинської лікарні м .Бердичева Ушинського в 1855р.”[1]

У середині ХІХст .описано декілька епідемій чуми і холери в Бердичеві. В 1847році в лікарні проводяться будівельні та ремонтні роботи.

В колишньому будинку князя Радзивілла відкрито у 1863р. єврейську лікарню і богодільню, які утримувалися за рахунок податків з місцевого населення. Заможні купці утримували окремі койки, над якими висіли таблички із зазначенням особи, яка утримує койку. В 1864р. в лікарні утримувалось 986 чоловіків, 562 жінки.

В 1861р. до м. Бердичева приїздив М.І. Пирогов. Після його приїзду в місті була відкрита денна школа.

Наприкінці ХІХ ст. на території Єлисаветинської лікарні було збудовано декілька корпусів, в одному з яких започатковано амбулаторний прийом. У перші роки ХХст. Єлисаветинська лікарня стала міською лікарнею, після 1910р. – земською. На діяльність лікарень виділялось 34% земського бюджету. Всього медичних закладів у 1908р. в місті було 5 (і ще 11 аптек). Серед них: земська лікарня на 40 ліжок, єврейська на 65 ліжок, тюремна на 35 ліжок, лікарня Федоровських цукрових заводів на 10 ліжок, прийомний покій при станції Бердичів на 2 ліжка, лікарня шкірзаводу на 12 ліжок [2].

У 1913р. на території земської лікарні нараховувалося 10 невеликих приміщень: загальний барак з хірургічними, терапевтичними, пологовими і гінекологічними ліжками (всього 40 ліжок) , інфекційний барак на 10 ліжок, одноповерхове приміщення (склад і дезкамера).

З числа перших головних лікарів відомі Володимир Андрійович Гельбак (1906р.), Тит Станіславович Маковський (1913р.).

У земську повітову лікарню приймалися на лікування жителі сіл Бердичівського району безкоштовно, а з інших місцевостей і м .Бердичева – за плату. На

історії хвороби ставилась печатка, де вказувалась сума за лікування. [5] Було декілька приватних лабораторій, які робили аналізи за певну плату. Робочий день персоналу складав 10-12 годин. Амбулаторну допомогу надавали амбулаторії у земській лікарні «Червоного хреста», амбулаторії для міської бідноти у приміщенні єврейської лікарні. На промислових підприємствах (шкірзавод, рафінадний) робітників обслуговували фельдшери. Більшість людей користувались послугами приватних лікарів, які лікували хворих вдома. Одним із приватних лікарів був Д.М. Шеренцис. Лікар загальних хвороб мав лікарню на першому поверсі свого житлового будинку по вулиці Нікольській (зараз вул.Шевченка,12).

У період земства із профілактичних заходів у місті почали проводити щеплення проти натуральної віспи. Бюджет медичних закладів м.Бердичева в 1913р. складав 50тис.рублів [4,ст.6].

Під час I світової війни Бердичів був прифронтовим містом. Тут розташовувалися військові частини, шпиталі, було розширено лікарню в зв'язку із зростанням кількості хворих військовослужбовців.

Ще до 1917р. у місті був організований Союз медичних працівників, який об'єднував фармацевтів, лікарів, зубних лікарів і фельдшерів робітничих лікарень. У 1919р. організований перший повітовий відділ охорони здоров'я, завідував ним І.В. Ляховіцер. Першим завідувачим санепідвідділу був Богданович. Колишня земська лікарня була перейменована у Першу Радянську, а єврейська – у Другу Радянську лікарні.

У 1922 році відкривається перша робітнича поліклініка у приватному будинку. Лікарі поліклініки: хірурги В.Є. Шостак і Гірголова, окуліст і отоларинголог Цемехман та ін. Тоді ж відкрилися і перший шкірвендиспансер (гол. лікар І.М. Ткаченко), перші дитячі консультації. У 1923р. завідувачим санепідемії був призначений лікар М.С. Єфімов. Перші дільничні лікарі Г.А. Айклендер, Г.Б. Рабинович, М.Б. Рабинович. Завідував поліклінікою А.Б. Мінц – колишній каменяр. Поліклініка обслуговувала тільки робітників, інше населення обслуговувалось платною поліклінікою Червоного Хреста [4,ст.11-12]. У 1924р. було організовано протитуберкульозний диспансер (зав. Р.С. Поляк, заст. О.А. Фурман).

У 1925р. у Першій Радянській лікарні було 125 ліжок. Хірурги: В.Є.Шостак, Петерський, Цириліна; інфекціоністи: Г.Б. Рабинович, М.Н. Лагун; окулісти – отоларингологи - Цемехман, Качанов. У 1925р. відкрито клінічну лабораторію, Дім малюка. Акушерсько-гінекологічна лікарня була відкрита 01.08.1926р. на 50 ліжок. Цього ж року була закрита Друга Радянська лікарня, відкрита міська водолікарня зі стаціонаром, організовано неврологічний кабінет при робочій поліклініці. Першим невропатологом був М.В. Фесюк.

У 1931р. організовано станцію швидкої допомоги (одна машина, на вихідні виділялись коні). Перші фельдшери – Єлізарова, Вдовиченко [4, ст.17].

На початку 30-х років відкрили двері хірургічне відділення з ортопедотравматологічними ліжками, терапевтичне, інфекційне, очне, ЛОР, у 1934р. відкрилось дитяче соматичне відділення (зав.А.Н. Байдек). У 1932р. з'явилися міська рентгенстанція, в якій працювала лікар В.П.Кроцька [4, ст.19].

У 1932р. відкрито першу в місті дитячу поліклініку з шістьма дільницями.

Весною 1933р. відділ Здоровоохорони провів в місті медичне обстеження. Офіційною причиною обстеження було виявлення санітарного стану жител. Насправді влада мала виявити, які продовольчі труднощі має населення. Всього по місту було взято на облік 2281 сім'ї (9500чол.). У доповіді «О продовольственных затруднениях на Бердичевщине» всіх голодуючих розділили на категорії:

« I категория безнадежных больных в связи с полным истощением (кахексия)-385

II категория – больные с безбелковыми отеками (ББО) – 570

III категория – опухшие с признаками на безбелковость (авитаминоз) – 1326

Всего: 2281»

В документі також подана інформація про кількість голодуючих за соціальними групами і професіями. Обстеження проводили лікарі Мутило, Кальченко, Фесюк, Шкляр. Заходи, які були направлені на вирішення продовольчих проблем в місті, передбачали збільшення лікарям пайків та фінансування громадського харчування медпрацівників [3].

У 1939р. дитячий кістково-туберкульозний санаторій прийняв перших 50 хворих (лікар М.З. Гельман).

У 1941р. у м. Бердичеві функціонує: Перша Радянська лікарня, Робітнича лікарня на 1-му шкірзаводі, міська водолікарня, дитяча лікарня, Будинок грудної дитини, центральна робітнича поліклініка, протитуберкульозний диспансер, тубсанаторій для дорослих, станція швидкої допомоги, 5 здоровпунктів, 3 фельдшерські медпункти на підприємствах міста, пункт переливання крові, дитяча поліклініка, 4 дитячі консультації, міжрай СЕС, дезстанція, малярійний пункт, Будинок санпросвітрова [4ст.21].

В період окупації в поліклініці вели прийом терапевт, хірург, невропатолог, окуліст, 2 педіатри [4ст.24]. На другий день після визволення міста співробітники міської лікарні прийняли рішення про відновлення своїми силами зруйнованих будівель (гол. лікар С.П. Піоро). В 1944р. в лікарні було розгорнуто 40 хірургічних, 50 інфекційних, 25 пологових і 20 терапевтичних ліжок. У перші місяці після звільнення у трьох корпусах лікарні був розгорнутий хірургічний шпиталь (зав. Я.М. Борко). Знову запрацював дитячий кістково-туберкульозний санаторій, у 1946р. почало функціонувати дитяче відділення (зав. А.Г. Голдін.). Довоєнна мережа закладів здоров'я була майже відновлена до 1948р.[4ст.27-28]. У 1950р. для лікування дітей з туберкульозним менінгітом було відкрито «стрептоміцинове відділення», яке очолила Т.К. Сухоставська. У 1952р.- відкрито онкодиспансер, у 1956р.- радіологічний кабінет онкодиспансеру, у 1958р.- кабінет ЕКГ та відділення переливання крові .

У 1959р. у Бердичеві ліквідовано Відділ охорони здоров'я, а всі функції передані головним лікарям міста (П.Д. Зуєв). Тоді ж було організовано відділ медичної статистики, побудовано нові приміщення, реконструйовано старі. Починають проводитись профогляди, відкриваються кардіологічне та ортопедичне відділення. В цей час починають працювати лікарі з більш вузькими спеціальностями (гастроентеролог, гематолог, анестезіолог). Працює Наукове медичне товариство. З'являються у періодичній літературі статті лікарів М.Р. Пастух, А.П. Кознова, Ф.І. Богомолва. У 1959р. організовано медраду. Відновлює роботу Комітет Червоного Хреста. У 1960р. в міській поліклініці для дорослих було відкрито ендокринологічний кабінет (лікар-ендокринолог О.О. Черніговець, 1968р.- лікар-ендокринолог З.А. Безверха).

У 1967р. в місті вже працюють 200 лікарів, 700 медичних сестер, 500 молодших медсестер. Ветерани охорони здоров'я міста – А.М. Мутило (нагороджений орденами Леніна і Трудового Червоного Прапора, заслужений лікар УРСР), О.М. Котельников (орден Червоної Зірки, орден Трудового Червоного Прапора), Г.Б. Рабинович, Г.А. Айклендер (орденом Леніна), О.А. Фурман (орденом Вітчизняної війни Іст.), А.Г. Голдін, Г.П. Айзенштейн, М.В. Фесюк, В.П. Негода-Кроцька, В.Я. Герцик, С.С. Хотяков, М.З. Гельман, Я.Г. Гороховський.

У 1968-86р.р. у місті функціонують ЦМЛ, медсанчастина заводу — «Прогрес», 17 фельдшерських пунктів, дитячий тубсанаторій, ГІВВВ, стоматологічна поліклініка, Будинок санпросвітрова, 10 аптек, магазини «Медтехніка» і «Оптика».

З кінця 60-х рр. лікарня стає базою для проходження інтернатури випускниками медичних інститутів (20-30 лікарів щорічно з різних спеціальностей).[8]

На стенді «Сімейні династії медиків лікарні» розміщена інформація про сім'ї медиків Голдіних, Дацкевич, Герцик.[8]

Підбірки фото колективів медичних закладів розміщені на стендах «Бердичівські медики у 70-х рр. ХХст.», «Історичні віхи міської лікарні», «Медичне обслуговування населення у 80-90-хх рр. ХХст.»

З 1974 по 1985р.р. лікарню очолював головний лікар В.К. Сінько. За цей час у лікарні відкрилося відділення анестезіології - реанімації, було збудовано 2 водонапірні вежі, реконструйовано гаражі швидкої допомоги. В цей час у лікарні закрилось онковідділення [8].

У 1985р. головним лікарем ТМО став В.Я. Добровольський, який пропрацював на цій посаді до 1997р. За цей період лікарня помітно розширилась і розбудовувалась: звели два великі лікувальні корпуси, операційний блок, відкрили відділення дитячої реанімації, хірургічної інфекції, урологічне, кабінет планування сім'ї.

З 1997р. по 2011р. головним лікарем працював А.М. Терещук. За ці роки лікарня отримала нові пристосовані приміщення: станції швидкої допомоги, відділення заготівлі та переробки крові, психоневрологічного диспансерного відділення. Для покращення медичної допомоги населенню міста було відкрито 5 амбулаторій сімейного лікаря, які розташовані у віддалених районах міста. Перша амбулаторія в місті була відкрита 28 березня 1998р. в районі Червоної Гори.

В 2005 року при дитячій поліклініці було відкрито Центр дитячої реабілітації.[7] В 2007р. проведений капітальний ремонт стоматологічної поліклініки [6].

Наступний розділ музейної експозиції має назву «Медичні працівники – ветерани війни». В експозиції – фотопортрети, колективні фотознімки лікарів, медсестер, фельдшерів, які були військовими медиками і працювали в закладах охорони здоров'я міста після війни: М.І. Калинського, Р.Ю. Россель, В.О. Кошеварової, Р.Й. Чух, М.П. Ткачук, П.Д. Сіденка, Г.П. Козаченко та ін.

Особливе місце займає експозиція про найкращих працівників медицини міста Серед них – заслужені лікарі України А.М. Мутило, В.Я. Домбровський, Л.А. Матієць. Серед почесних громадян міста є і медики – М.І. Калинський, Я.В. Говенко, В.І. Припутницький. В експозиції розміщено інформацію про медиків - кандидатів медичних наук: Н.Р. Пастух, М.М. Шпільт, Ф.І. Богомолова;

тут же фотопортрети головних лікарів ЦМЛ післявоєнного періоду П.Д. Зуєва, В.К. Сінько, В.Я. Добровольського, А.М. Терещука, Л.М. Бабікової.

Наступні два стенди – це добірка фотографій «Сучасний день медицини» . Тут висвітлено життя медичних закладів за останні роки: відкриття амбулаторій сімейної медицини та Центру жінки, посвята у професію молодих спеціалістів, виробничі наради, прийом хворих, участь у художній самодіяльності та ін.

В 2009р. лікарня отримала статус «Лікарня, доброзичлива до дитини».

В 2010р. був відкритий «Центр жінки».

В 2011р. відкрито обласну філію гемодіалізу на базі центральної лікарні на 6 ліжок.

Сьогодні ЦМЛ є сучасною медичною установою, базою підготовки інтернів та студентів медичного коледжу. В лікарні працює: 231 лікар, 661 середній медичний працівник. Це багатопрофільний медичний заклад, в який входять підрозділи: міська поліклініка для дорослих на 717 відвідувань в зміну, 5 амбулаторій сімейної медицини, наркологічний кабінет, дитяча поліклініка, жіноча консультація з кабінетом планування сім'ї, міська стоматологічна поліклініка. Диспансерні відділення: протитуберкульозне та психоневрологічне. Параклінічні підрозділи: клінікодіагностична лабораторія, рентгенологічне відділення, ендоскопічний кабінет, кабінет функціональних досліджень, кабінет УЗД [8].

В центрі музейної кімнати розміщено три круглих стенди з добіркою фотографій з життя медзакладів міста.

Музей має колекцію речових експонатів. На стоматологічному столику підібрано набір інструментів та матеріалів, якими користувались лікарі-стоматологи. Поруч стоїть механічна стоматологічна бормашина. У стендах-тумбах знаходяться прилади, інструменти, ваги аптечні, система для прямого переливання крові, стерилізатор, тонометр та інші речі, які уже не використовуються у медичній практиці.

У музейній кімнаті експонуються копії архівних документів, книги з медицини, альбоми.

В оформленні музейної кімнати використовується медична тема. Занавіски на вікні з малюнком кардіограми серця, а світильники мають вигляд операційних ламп.

Комплектування фондів зібраних музеєм здійснювалось за рахунок зібраних матеріалів та документів колишніх медпрацівників та мешканців міст

Джерела та література:

1. Центральний державний історичний архів України у м. Києві.- Ф.442.-Оп.1.
2. Российский государственный исторический архив.-Ф.1297.-Оп.16.;
-Ф.1298.-Оп.1.
- 3.Вінницький державний історичний архів-Ф.П.-136.-Оп.3.-стр.80.-арк.57-61.
- 4.Архів Музею історії м.Бердичева.-Ф.-1.-спр.7766.
- 5.Там само.-Ф-1.-спр.2382.
6. Там само.-Ф.2-спр.1235.
- 7.Там само.-Ф.-2-спр.1234.
- 8.Експозиція Музею історії медицини м. Бердичева.